

ETNOGRAFIE—FOLCLOR

CÎTEVA ASPECTE ISTORICO-ETNOGRAFICE PRIVIND „CLISURA“ DUNĂRII

La intrarea pe teritoriul țării noastre, Dunărea străbate — pe o distanță de peste 100 km — un culoar îngust și stîncos, cuprins între localitățile Baziaș și Orșova și desemnat de localnici prin sugestivul toponim de „Clisura“ Dunării. După unele opinii, n-ar fi exclusă o posibilă derivație a acestuia din grecescul Klis-Klidas, care ar putea fi tradus în românește prin „cheie = strîmtoare“¹.

Acest sector al Văii Dunării, constituie — împreună cu văile adiacente și munții care o străjuiesc — o zonă etnografică bine individualizată, de o importanță deosebită în domeniul cercetării specifice, caracterizată prin originalitatea și complexitatea proceselor istorice și social-economice, în care activitățile legate de minerit și exploatarea forestiere, cele agricole, pastorale și pescărești se îmbină strîns cu cele portuare și de navigație pe Dunăre.

Deși, în cele ce urmează, ne vom referi cu precădere la o serie de localități din jumătatea de vest a Clisurii (Baziaș, Socol, Divici, Pojejena, Radimna, Moldova Nouă, Moldova Veche, Pescari, Liborajdea, Gornea, Sichevița, Liubcova, Berzasca), situate în amonte marelui lac de acumulare ale Complexului hidroenergetic și de navigație Porțile de Fier I, realitățile constatate aici pot fi generalizate pentru aproape întreaga zonă a Clisurii dunărene.

Localitățile amintite se află situate pe valea Dunării, între dealurile care limitează spre sud Munții Locvei, cu culmi teșite între 500—700 m altitudine și Munții Almăjului, între 700—1000 m altitudine și firul Dunării. Convergente spre Dunăre, numeroase piraie au tăiat la rîndul lor noi și mici defileele prin care locuitorii urcă la sălașele lor de pe culmi. Astfel, în întreaga regiune a defileului se varsă în Dunăre o serie întreagă de rîuri mici, purtînd în general același nume cu localitățile de aici, cum ar fi: Radimna, Boșneagul, Liborajdea, Sichevița, Berzasca, Orevița, etc., ale căror văi au oferit dintotdeauna condiții propice locuirii și desfășurării întregului complex de activități social-economice umane².

Numeroase și deosebit de valoroase vestigii istorico-arheologice scoase la iveală în această zonă, unele avînd chiar caracter de unicat, demonstrează marea vechime a locuirii umane pe aceste meleaguri, con-

¹ Al. Moisi, *Monografia Clisurii*, Oravița, 1938, p. 7.

² *Județul Caraș-Severin*, seria „Județele patriei“, Edit. Sport-Turism, București, 1981, p. 13—17, 29.

tinutatea neîntreruptă și remarcabila unitate a civilizației create de comunitățile autohtone³.

Cele mai vechi urme ale activității umane descoperite în zona Clisurii aparțin paleoliticului mijlociu (Dubova și Pescari) și celui superior (Gornea). Epoca neolitică cunoaște o intensificare a locuirii, prin prezența masivă a unor comunități aparținând culturilor Starčevo-Criș și Vinča (Pojejena, Moldova Veche, Gornea, Liubcova), practicând o economie bazată pe agricultură, pescuit și vânătoare și având legături genetice strânse cu zonele sud-balcanice și egeo-anatoliene. Din acest moment, comunitățile omenști din zonă vor cunoaște o evoluție istorică permanent ascendentă pe parcursul perioadei de tranziție de la neolitic la epoca bronzului (descoperirile de la Gornea — „Bișteg“ și Moldova Veche — „Ostrov“), epocii bronzului (Gornea, Liubcova, Moldova Veche) și primei epoci a fierului (Berzasca, Liubcova, Gornea, Sichevița, Liborajdea, Pescari, Moldova Veche, Moldova Nouă, Pojejena, Bazias). Ele vor dezvolta o economie agro-pastorală, paralel cu o intensă activitate metalurgică, în condițiile existenței zăcămintelor de cupru în zonă și a includerii lor în arealul marelui centru metalurgic nord-vest balcanic, cu o activitate deosebit de intensă pe parcursul epocii bronzului și primei epoci a fierului (dovadă fiind depozitele de bronzuri descoperite la: Berzasca, Sichevița, Gornea, Liborajdea, Moldova Veche și Pojejena).

Epoca dacică și cea a stăpînirii romane cunosc alături de prezența așezărilor rurale, nefortificate (Berzasca și Gornea), sau a fermelor agricole (Gornea), a primelor centre protourbane și urbane, (Liubcova, Pes-

³ Din bogata bibliografie existentă în acest domeniu, a se vedea în special R. Petrovsky, *Contribuții la repertoriul localităților județului Caraș-Severin din paleolitic până în sec. V î.e.n.*, în *Banatica*, II, p. 385—393; III, p. 365—378; IV, p. 385 și urm.; N. Gudea, *Gornea. Așezări din epoca romană și romană târzie*, seria *Caiete Banatica*, IV, Reșița, 1977; Gh. Lazarovici, *Gornea, Preistorie*; Catalogul expoziției „*Comori arheologice în regiunea Porțile de Fier*“, București—Belgrad, 1978; L. Mărghitan, *Banatul în lumina arheologiei*, Edit. Facla, Timișoara, vol. I, 1979; vol. II, 1980; vol. III, 1985; passim; toate cu bibliografia mai veche. Pentru alte descoperiri, a se mai vedea E. Comșa, *Données concernant la civilisation Vinča du sud-ouest de la Roumanie*, în *Dacia*, N.S., XIII, 1969, p. 11—24; Fl. Mogoșanu, *Descoperiri paleolitice la Gornea*, în *SCIV*, 21, 1970, 4, p. 531—538; I. Uzum — Gh. Lazarovici — I. Dragomir, *Descoperiri arheologice în hotarul satelor Gornea și Sichevița*, în *Banatica*, II, 1973, p. 403—416; Gh. Lazarovici, C. Săcărin, *Epoca bronzului în „Clisura“ Dunării*, în *Banatica*, V, 1979, p. 73 și urm.; M. Gumă, *Cercetări arheologice pe Stenca Liubcovei (județul Caraș-Severin)*, în *Banatica*, IV, 1977, p. 45—67; idem, *Date noi privind descoperirile hallstattiene de la Gornea*, în *Banatica*, V, 1979, p. 115—180; idem, *Contribuții la cunoașterea culturii Basarabi în Banat*, în *Banatica*, VII, 1983, p. 65—138; M. Gumă — I. Dragomir, *Citeva descoperiri din prima și a doua epocă a fierului în Clisura Dunării*, în *Banatica*, VI, 1981, p. 114—124; C. Săcărin, *Bronzuri descoperite pe teritoriul județului Caraș-Severin*, în *StComC*, 1979, p. 111 și urm.; I. Dragomir, *Noi descoperiri arheologice în hotarul localităților Gornea și Sichevița (județul Caraș-Severin)*, în *Banatica*, VI, 1981, p. 463—466; N. Gudea — I. Uzum, *Castrul roman de la Pojejena, Săpăturile arheologice din anul 1970*, în *Banatica*, II, 1973, p. 85—86; N. Gudea, *Date noi despre castrul roman de la Pojejena*, în *Banatica*, III, 1975, p. 333—344; I. Uzum, *Locuirea feudală timpurie de la Gornea — „Tărmurii“*, în *Banatica*, IV, 1977, p. 215—222; idem, *Die Rumänen aus der „Clisura“ Dunării zwischen dem VI und XIV Jahrhundert (Geschichtlich — archacologische Betrachtungen)*, în *Banatica*, V, 1979, p. 215—224; idem, *Locuirile medievale românești de la Gornea — „Zomonita“*, *Banatica*, VII, 1983, p. 249—296.

cari, Socol) sau a centrelor miniere (cu deosebire în zona Moldova Nouă), și apariția unor puncte militare și fortificații mai ample destinate asigurării controlului strategic, a pazei militare și navigației pe Dunăre (așa cum sînt așezările dacice fortificate de la Stenca Liubcovei, Pescari și Socol — „Palanacki Breg“, marea cetate dacică de la Divici, castrul roman de la Pojejena și fortificația romană tîrzie de la Gornea).

Perioadele post-romană, prefeudală și feudală timpurie sînt, de asemenea, bine reprezentate prin numeroase descoperiri efectuate în hotarul localităților Svinița, Berzasca, Gornea, Pescari, Moldova Veche și Pojejena⁴, după secolul al X-lea localitățile din această zonă a Clisurii începînd să fie amintite din ce în ce mai frecvent în documentele scrise ale epocii.

În aceste condiții, apare cît se poate de firesc ca — pînă în secolele XVII—XVIII — populația românească să domine într-o proporție covârșitoare în cadrul structurii etnice a zonei discutate, fapt confirmat și de Conscriptia austriacă din 1743. Aceștia li s-au adăugat, mai cu seamă în cursul secolelor XVIII și XIX (atrași fiind de exploatarea minierei sau forestiere, precum și de alte avantaje), un număr relativ însemnat de sîrbi, cehi (pemi) și un procent infim de germani, ca și „bufenii“, rezultat al transmutării de populație originară din zona Olteniei organizată de austrieci în secolele XVII—XVIII⁵.

Tipice pentru populația românească în zona discutată sînt mai ales localitățile Gornea și Sichevița, cu numeroasele cătune adiacente (Brestelnic, Camenița, Cîrșie, Cracu Almăj, Conșarița, Curmătura, Frăsiniș, Liborajdea, Ogașu Podului, Valea Orevița, Valea Sichevița, Zănoșu și Zăslăoane), ca și localitățile Berzasca și Moldova Nouă.

Pentru realitățile etnografice ale populației sîrbești de aici, cele mai interesante date sînt oferite de localitățile: Divici, Belobreșca, Măcești și Moldova Veche⁶.

Vecinătatea și chiar întrepătrunderile existente în această zonă între sîrbi și români au avut rezultate complexe în decursul timpului, printre acestea remarcîndu-se și interinfluențele etnografice, fără ca aceasta să determine anihilarea caracteristicilor proprii. Edificatoare în acest sens sînt localitățile Liubcova și Pojejena (aceasta din urmă cu cele două zone ale sale, Pojejena română și, respectiv, Pojejena sîrbă).

Pentru așezările „bufenilor“ datele cele mai substanțiale sînt oferite de localitățile Pescari, Padina Matei și Valea Baronului (actualmente parte integrantă a orașului Moldova Nouă).

În ceea ce privește populația de origine cehă (pemi) aceasta ocupă de preferință zonele înalte, în care sînt situate localitățile: Sfînta Elena, Gîrnic, Ravenska, Bigăr.

⁴ Vezi, în special, I. Uzum, *op. cit.*, în *Banatica*, V, 1979, p. 215—224; idem, în *Banatica*, VII, 1983, p. 289—296.

⁵ Mai nou, L. Apolzan, *Carpații — Tezaur de istorie (Perenitatea așezărilor risipite pe înălțimi)*, Edit. Științifică și enciclopedică, București, 1987, p. 272—274.

⁶ O prezentare sumară a principalelor aspecte specifice acestei populații, la N. Gumă — M. Petrovszky, *Cîteva aspecte istorice și etnografice privind populația sîrbească din Clisura de Sus a Dunării*, în *StComC*, III, 1979, p. 189—204.

Tipologia așezărilor din zona de vest a Clisurii este destul de complexă, întâlnindu-se aici atât tipul de sat cu case risipite cât și tipul de sat adunat cu sălașe (care sînt denumite frecvent în zonă „colibe“) sau cel adunat fără sălașe. Tipul de așezare cu case risipite (care constituie de altfel și forma cea mai arhaică de locuire din zonă) este caracteristic numai populației românești, pe cînd satul adunat cu sălașe și cel adunat fără sălașe este întâlnit și la celălalte naționalități.

Cel mai edificator exemplu de sate cu case risipite îl constituie numeroasele cătune din componența comunei Sichevita⁷, deși centru de comună face parte din categoria satelor adunate cu sălașe. Aceste sate cu case risipite au un număr redus de locuitori, dar sînt foarte extinse ca teritoriu, ocupînd o mare parte din hotarul comunei; sînt locuite numai de români, cu excepția cîtorva: Lucacevăț, Streneac și Martinovăț de sîrbi, iar Valea Ravenska de populație de origine cehă (pemi).

Un exemplu de astfel de sat cu case risipite îl constituie Liborajdea, care este reprezentativ pentru tipurile cele mai arhaice de arhitectură populară, specifică numai populației române din zonă. Alături de complexitatea remarcabilă a gospodăriei din acest tip de sat, iese în evidență simplitatea arhitecturală și modestia locuinței propriu-zise, cu două sau trei camere, de mici dimensiuni, fiecare dintre ele cu o funcționalitate bine definită (cuiună, sobă, etc.). Locuința în cauză reprezintă din punct de vedere arhitectural cel mai vechi tip din zona defileului Dunării⁸ și are bune corespondențe în această regiune mergînd în timp pînă la locuințele de același tip descoperite în așezările dacice de la Stenca Liubcovei și Divici⁹.

Majoritatea așezărilor din zona studiată ocupă astăzi o poziție importantă în partea de vest a defileului Dunării de la Porțile de Fier și în viața economică din sudul județului Caraș-Severin. Mulți dintre locuitorii acestor sate sînt puternic atrași de exploatarea miniere și forestiere din zona Cozla, Berzasca și, mai ales, Moldova Nouă, de dezvoltarea din ce în ce mai mare a industriei metalurgiei neferoase de la Moldova Nouă și de modernizarea vechiului port, care servește la transporturile de minereu, lemn, fructe, cereale, etc. Atît așezările, ca și întreaga economie din lungul defileului, beneficiază de pe urma transporturilor fluviale pe Dunăre. Dat fiind faptul că această zonă este ocolită de căile ferate, arterele rutiere și fluvială aduc o contribuție însemnată în circulația mărfurilor, materiilor prime și a călătorilor, vapoare de pasageri făcînd curse regulate între Orșova și Moldova Nouă.

Paralel cu aceste activități se continuă practicarea ocupațiilor agropastorale de îndelungată tradiție, precum și — mai ales în zonele de pe malul Dunării — o agricultură intensivă bazată pe folosirea mijloacelor moderne.

⁷ A se vedea, cu numeroase date suplimentare, L. Apolzan, *op. cit.*, p. 278 și urm.

⁸ *Ibidem*, p. 292 și urm. Pentru arhitectura populară din zonă, mai recent: N. Săcară, *Valori ale arhitecturii populare românești*, Edit. Facla, Timișoara, 1987, p. 19, 22, 30—31, 37—38, 63—65, 71, 73, 74—75, 80, 82, 85, 89, 106, 108, 113, 115, 116, 120, 124, 132, 135, 142, 145, 154—155.

⁹ Cercetări încă inedite. Inf. primită de la M. Gumă.

Stabiliți în așezări permanente, locuitorii zonei cercetate au practicat din cele mai vechi timpuri păstoritul sedentar îmbinat cu o agricultură montană condiționată de cadrul geografic respectiv. Păstoritul practicat este cel pendulator, fiind crescute oi, capre, vite mari, cai. Populația din zonă se mai ocupă și cu creșterea porcinelor. Se cultivă îndeosebi cereale: porumb, secară, orz, ovăz, grâu și cartofi.

Dintre celelalte ocupații sînt de menționat: pescuitul, pomicultura și viticultura. Alături de acestea se mai poate aminti și morăritul, a cărui dovadă o fac morile de apă cu roată orizontală sau cu butoi (Liborajdea).

Viticultura joacă un rol important în satele din Clisură, cultivîndu-se îndeosebi soiuri de tîmboasă și struguri de masă. De asemenea, pomicultura contribuie masiv la economia zonei, prin cultivarea de pruni, meri, peri și chiar smochini, aceasta fiind renumită pentru țuca și „pecmezul“ (marmelada) vîndută la târgurile din Moldova Veche, Berzasca și Oravița. Legumicultura, practică înaintea în grădinile de lîngă casă, s-a extins în prezent și pe terenurile inundabile de pe raza așezărilor.

Din informațiile obținute de la o serie de cetățeni¹⁰, precum și din cercetările efectuate, am putut constata că uneltele agricole s-au păstrat aceleași: plugul, sapa, grapa, grebla, furculul, secera, coasa etc. Au evoluat mai ales plugul și grapa, nemaigăsindu-se decît plug de fier și grapă cu colți metalici procurate din comerț.

În zonă este destul de frecvent întîlnit fenomenul de împrumut al uneltelor și de exploatare a acestora în colectiv.

Prin defrișări și desteleniri localnicii și-au mărit suprafețele de teren arabil. Se practică sistemul trienal, care se efectuează astfel: pe o parcelă se seamănă grâu, pe a doua porumb, iar pe a treia grâu de toamnă peste care primăvara se seamănă trifoi sau lucernă. După seceratul grîului de toamnă se obține de pe același teren și „o coasă de trifoi“¹¹. În funcție de calitățile solului, țăranul poate lăsa locul să se „hodi-nească“ unul sau mai mulți ani.

Pemii din satul Ravenska folosesc și astăzi, datorită condițiilor geografice, un alt sistem de alternare a culturilor: după grâu se pune porumb, după cartofi se seamănă orz, iar pe terenurile mai slabe ovăzul alternează cu secara. Iarna, pe lotul cultivat cu trifoi sau lucernă se duce gunoi de grajd. În anul următor de pe acest teren se recoltează trei sau patru coase de trifoi.

Pentru defrișări sînt încă folosite unelte simple: tîrnăcopul (săponiul), hîrlețul, sapa, lopata. Pînă la sfîrșitul secolului trecut pe terenul arabil s-a folosit plugul de lemn.

Acțiunea de cercetare a acestei zone a dat posibilitatea de a se culege informații legate de meșteșugul țesutului și a industriei casnice textile în genere și mai ales informații legate de portul popular.

¹⁰ Date referitoare la principalele ocupații tradiționale, unelte și utilaje agricole și gospodărești au fost obținute de la cetățenii: Orma Maria, 70 ani, Liborajdea; Sirbu Ilie, 48 ani, Crușovița; Dragomir Ion, învățător la Gornea.

¹¹ Inf. Marta Gheorghe, 62 ani, Berzasca.

Costumul popular românesc ne oferă la tot pasul mutații funcționale: ca îmbrăcămintă are un caracter utilitar ferind corpul omenesc de intemperii, dar mai ales costumele de sărbătoare poate să devină o podoabă, o marcă a stării sociale și materiale și, poate cel mai important, o emblemă a românismului.

Mutațiile funcționale dau artei populare mobilitate, constituind elementul dinamic care produce schimbările. Schimbările petrecute în portul popular trebuie înțelese ca urmare firească a schimbărilor condițiilor de viață, ca o fază de dezvoltare către apropierea tot mai rapidă a modului de viață specific urban.

În cadrul evoluției costumului popular din Clisura Dunării apare în prezent, ca o caracteristică, îmbinarea elementelor noi cu cele de permanență. Lungimea costumului, decorul și materialul ciupagului, cromatica au suferit numeroase transformări dar categoriile de piese care compun ansamblul vestimentar au rămas aceleași. Întîlnim și putem de fiecare dată să descifrăm universalul de național și local, ceea ce este caracteristic și propriu acestei zone, de ceea ce are comun cu alte zone, sau eventuale influențe ale naționalităților conlocuitoare.

Ca o consecință a poziției sale geografice și păstrînd caracterele specifice zonei muntoase a Banatului, portul popular din Clisura Dunării este asemănător cu cel din Almăj și Valea Cernei. Portul „bufenilor“ din satul Pescari este asemănător cu cel al cărbunarilor sau cu cel din Sasca Montană și firește are unele asemănări cu portul popular din Mehedinți. În ceea ce privește tehnica de lucru, a motivelor ornamentale și a cromaticii, apar diferențieri de la sat la sat.

Ca piesă de port popular definitorie a costumului femeiesc menționăm ciupagul ce reprezintă tipul străvechi al cămășii femeiești din Banat. Croiul ciupagului este clasic are mînele largi, încrețite la gît și se încheie cu „cheie“. Poalele sînt ornamentate în „șabac“ sau „ciurătură“ cu vergi sau cu motive florale. Ornamentul preponderent întîlnit este cel geometric. La brîu se încing cu brîie care sînt foarte lungi de cca 2,50 m și late de cca 8—10 cm, țesute din lînă și ornamentate cu vîrste diferite colorate.

Opregul remarcat pe figurinele de la Vința, aparține după părerea majorității specialiștilor, unui grup illiro-tracic, bine localizat pe o certă arie de răspîndire la nord și sud de Dunăre și păstrează în Clisura Dunării cea mai arhaică formă. Este opregul cu petecul lat care s-a purtat pînă la începutul secolului în față și în spate, iar apoi cel din față este înlocuit cu catrința. Petecul opregului este țesut cu motive alese cu mîna, din lînă și fir metalic iar mai tîrziu s-a folosit mătasea, predominînd motivul geometric și stilizările vegetale. În ultimul timp petecul opregului nu mai este țesut și este confecționat din catifea neagră pe care au început să se coase cu mătase viu colorată, motive florale.

Catrința sau targa este țesută din pîr de capră și fir metalic avînd alese, pe margini, motive geometrice. Cu timpul este înlocuit și opregul din spate cu catrința sau targa, astfel că astăzi catrința sau targa se poartă peste poale atît în față cît și în spate.

Peste ciupag se purta laibărul de culoare maro sau neagră, frumos ornamentat cu bucăți de piele, catifea neagră și cu mătase. În zilele de lucru se poartă „fundacul“ sau laibărul înfundat, încheiat pe umărul stîng și sub braț. Iarna se purta șuba din dimie albă frumos ornamentată cu „șînioare“ de culoare neagră. În picioare femeile purtau așa-numiții „bocicuri“ (papuci din stofă ce erau încrețiți la degete și la călcie) sau opincile din piele de porc cu gurgui.

Costumul bărbătesc, la fel ca și cel femeiesc, are multiple asemănări cu cel din zona de munte a Banatului el compunîndu-se din cămașă, izmene sau nădragi, briu, laibăr, căput și încălțăminte, fiind însă mult mai sobru și echilibrat.

Cămașa sau „chimeșa“ este lungă și foarte largă, reprezintă tipul străvechi de cămașă românească, fără platoșă se încheie în față cu nasturi. Clinii cămășii sînt prinși cu „chei“. Izmenele sînt simple neornamentate și foarte largi. Nădragii erau confecționați din dimie de culoare neagră sau maro, la fel ca și laibărul ce se încheie în față cu ajutorul a două rînduri a cîte șase nasturi fiecare. Iarna se purtau căputele confecționate din aceeași dimie de culoare neagră sau maro, ornamentate cu fișii de catifea neagră și cu nasturi confecționați din os.

Am insistat asupra acestor componente componențiale ale costumului popular românesc din Clisura Dunării dat fiind faptul că piesele mai sus menționate le întîlnim astăzi din ce în ce mai rar, sînd mai mult în lăzile bătrînilor. Costumul actual al acestei zone se confecționează din pînză cumpărată din magazin și este bogat ornamentat cu motive florale, motive care aproape lipseau din portul popular tradițional.

Alături de costumul popular românesc întîlnim frecvent în satele din Clisura Dunării și costumul sîrbesc¹².

Desigur, cele prezentate mai sus, reprezintă numai o parte dintre aspectele complexe ce caracterizează importanta zonă etnografică a Clisurii dunărene.

Acțiunea de cercetare a acesteia trebuie, fără îndoială, intensificată în scopul inventarierii și studierii pieselor de patrimoniu încă existente, a elaborării de analize comparative, pornind de la ideea și realitatea existenței pe aceste meleaguri a unei culturi străvechi românești, care s-a menținut în trăsăturile ei unitare fundamental originale, alături de interinfluențele generate de vecinătatea celorlalte populații de altă naționalitate (cu deosebire cea sîrbă).

Complexitatea obiectului preocupărilor de interes etnografic ale acestei zone crează mari posibilități și reale obligații de ordin științific în sensul surprinderii efectelor permanentelor schimburi de elemente de cultură și a particularităților, specificului însuși a culturii de aici, integrat unității culturii populare românești.

NICOLETA GUMĂ

¹² Date despre costumul popular din zonă, cel sîrbesc, la N. Gumă—M. Petrovsky, *op. cit.*, în *StComC*, III, 1979, p. 197 și urm.

EINIGE HISTORISCH ETHNOGRAPHISCHEN BEMERKUNGEN
ÜBER DEN DONAUENGPASS

(Zusammenfassung)

Diese Arbeit schildert einige der wichtigsten Beweise des Immerdaseins, der Kontinuität der Bewohnung und Einheit der Zivilisation dieses Landfleckens, verschiedene Typen der Niederlassungen, wichtige Beschäftigungen und eigentümliche Elemente der rumänischen Tracht aus der ethnographischen Zone des Donauengpasses, mit besonderem Einblick in die westliche Hälfte der hiesigen Ortschaften.